

بررسی تطبیقی پول شویی در قانون ایران و آمریکا

نرگس عسگری^۱، نازنین عباس پور ایکدر^۲

چکیده

پول شویی اصطلاح جدیدی است که نخستین بار در جریان رسوایی «واترگیت» در سال ۱۹۷۳ پدیدار گردید و در یک چارچوب حقوقی و قانونی برای اولین بار در سال ۱۹۸۲ در دادگاهی در آمریکا مطرح شد و پس از آن در سطح گسترده‌ای بکار رفت و کاربرد متداولی در سطح جهان یافت. از این رو مقاله حاضر که درصدد مطالعه تطبیقی پول شویی در قانون ایران و آمریکا است. پس از بسط فضای مفهومی موضوع تحقیق، به بررسی موضوع پول شویی و تطبیق آن در دو نظام حقوقی ایران و آمریکا خواهد پرداخت. مطابق با مستندات موضوعی ارائه شده در این مقاله، روش تحقیق، توصیفی- تطبیقی و روش گردآوری اطلاعات، کتابخانه‌ای می‌باشد. یافته‌ها حاکی از آن است که: در مقایسه تطبیقی میان دو سیستم حقوقی از حیث افتراق می‌توان بیان داشت که در قانون ایران جرم پول شویی مطرح شده است ولی اگر رفتاری که فرد مرتکب انجام می‌دهد چنانچه پول شویی قلمداد نشود و قانون جرم‌نگاری کرده باشد به مجازات مستقل همان جرم محکوم می‌شود ولی در آمریکا به جرم پول شویی و انواع راه‌های رسیدن به آن صرفاً پرداخته شده است اما در حوزه اشتراک می‌توان بیان داشت که در قانون هر دو کشور ضمن اینکه به بحث نظارت بر تراکنش‌ها و گردش مالی مرتکبین اشاره شده، جرم پول شویی را نیز جزء جرائم مستمر قلمداد کرده‌اند.

واژگان کلیدی: مطالعه تطبیقی، پول شویی، جرم، ایران، آمریکا

^۱ دانشجوی دکترای حقوق جزاء و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بین‌المللی کیش n.askary@gmail.com

^۲ دانشجوی دکترای حقوق جزاء و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بین‌المللی کیش

مقدمه

مبادله کالا و معاملات تجاری بخش جدایی‌ناپذیری از تاریخ حیات بشر تلقی شده که نقش بسیار بااهمیتی در رشد و شکوفایی تمدن‌ها داشته و سبب شده است تا این مسئله همواره مورد تأکید و توجه علم اقتصاد در راستای تقویت و گسترش رونق اقتصادی و علم حقوق در راستای وضع قوانین مدون و تنظیم معاملات تجاری باشد اما مسئله بسیار مهمی که این توازن و تعادل را به هم زده و چالش اساسی در راستای مبادلات مالی شکل داده است. عبارت دیگر می‌توان بیان داشت که با ورود انسان به عصر جدید (هزاره دوم میلادی) و گسترش و رشد وسایل ارتباطی و یا به تعبیری دیگر بوجود آمدن (دهکده جهانی) بالتبع باتوجه به نیازهای اجتماعی ضرورت‌هایی مطرح می‌شود. از آنجاکه امروزه سیستم‌ها رایانه‌ای و الکترونیکی مختلف با زندگی اجتماعی انسان‌ها عجین شده یکی از موضوعات اجتماعی و به روز در جامعه مطرح می‌باشد و این مسئله مبادلات مالی و پول‌شویی را گسترش داده است (رادمنش، ۱۳۹۹).

مبادلات غیرمتعارف در قالب پول‌شویی است که همواره وجود داشته و در این راستا دولت‌ها و حقوق بین‌الملل را به واکنش واداشته است از این‌رو می‌توان بیان داشت که، «پول‌شویی» فرایندی است که طی آن منبع اصلی درآمدهای حاصل از اعمال مجرمانه مخفی نگه داشته شده و به این درآمدها جلوه‌ای پاک و حاصل از اعمال قانونی بخشیده شود (موسوی مقدم، ۱۳۸۱: ۳۰). امروزه با پیشرفت تکنولوژی و گسترش ارتباطات و مبادلات، جرائم جدیدی در سطح بین‌المللی شکل گرفته است؛ یکی از این جرائم، جرم پول‌شویی است. پدیده پول‌شویی بعنوان یک پدیده نوظهور از حقوق جزای بین‌الملل وارد حقوق داخلی شده است. این پدیده بعنوان یک جرم، در دهه ۱۹۸۰ میلادی بویژه در مورد عواید حاصل از قاچاق مواد مخدر و داروهای روان‌گردان، مورد توجه کشورهای غربی قرار گرفت از این‌رو پول‌شویی از معدود جرائمی است که برخلاف روند متعارف سیر تکاملی جرائم و تکوین آنها، از حقوق جزای بین‌الملل به حقوق داخلی راه پیدا کرده است (چوبین، ۱۳۹۰: ۴۲) و بی‌تفاوتی سیستم عدالت کیفری در قبال عواید ناشی از اعمال مجرمانه و استفاده آزادانه مجرمین از اموال و وجوه کثیف، موجبات فربه‌تر شدن جنایتکاران و گروه‌های جنایی را فراهم خواهد کرد و این امر نیز پیامدها و عوارض ناگوار منفی فراوانی را بدنبال خواهد داشت. توانایی مجرمین به جمع‌آوری سرمایه‌های آلوده و مشروعیت بخشیدن به آنها حتی می‌تواند ساختار حکومت را متأثر و متزلزل نماید و سبب ایجاد اختلال و بی‌ثباتی در سیستم اقتصادی ممالک گردد و نهادهای مالی که برای رشد اقتصادی یک کشور حیاتی هستند را با اضمحلال روبرو کند و باعث نوسانات شدید و تغییر جهت در سرمایه‌گذاری شود و موجب تضعیف امنیت ملی گردد (شفیعی و دیلمی، ۱۳۸۸: ۱۳۸). بطور کلی مروری بر پژوهش‌ها و مطالعات انجام شده مرتبط با موضوع حاضر نشان می‌دهد که کارهای انجام شده در این زمینه از جنبه‌های مختلفی به موضوع پول‌شویی و تأثیرات مختلف آن توجه داشته‌اند.

تجلی (۱۳۹۰) در کتابی تحت عنوان: «مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم در بانک‌ها» به ارائه آموزش‌های لازم به مدیران و کارکنان بانک‌ها و اشخاص مشمول قوانین و مقررات مبارزه با پول‌شویی پرداخته است.

تذهیبی (۱۳۸۹) در کتابی تحت عنوان: «پول‌شویی و روش‌های مبارزه با آن» به جمع‌آوری ضوابط و رویدادهای مربوط به پول‌شویی و ارائه آن و راهکارهای جلوگیری از ارتکاب جرم پرداخته است.

علیرضا عارفی (۱۳۹۳) در پایان‌نامه‌ای با عنوان: «مطالعه مقایسه‌ای جرم پول‌شویی در حقوق کیفری ایران و افغانستان» نتیجه می‌گیرد که قانون ایران برای مرتکبین جرم پول‌شویی مجازات حبس را در نظر نگرفته و به مجازات‌های مالی اکتفا نموده‌اند که با توضیحات داده شده در این زمینه بهتر است همانند قانون افغانستان، برای مرتکبین پول‌شویی علاوه بر مجازات‌های مالی، مجازات حبس در نظر گرفته می‌شد تا میزان بازدارندگی تا حد زیادی افزایش یابد.

محمد وفایی‌نژاد (۱۳۹۱) در پایان‌نامه‌ای با عنوان: «مبارزه با پول‌شویی در حقوق ایران و بین‌الملل» نتیجه می‌گیرد که با توجه به قوانین و دستورالعمل‌های پول‌شویی که می‌توان آنها را به روز دانست؛ اما در ایران به دلیل عدم نظارت دقیق بر اجرای قوانین، اقتصاد مریض و عدم وجود ضمانت اجرای کافی در جهت اجرای قوانین در خصوص مبارزه با پول‌شویی چندان موفق نبوده است.

۵۹

امروزه بر اثر رشد و گسترش تعاملات و همچنین فراینده جهانی شدن که سبب پیچیدگی معاملات شده است بحث پول‌شویی و قلمرو آن نیز تحت تأثیر قرار گرفته است لذا متناسب با این وضعیت لازم است تا قانون پول‌شویی در ایران مورد بررسی قرار گیرد از سوی دیگر آمریکا و قانون مربوط به پول‌شویی در آن یکی از قوانین مترقی در این زمینه است. لذا بررسی تطبیقی میان دو قانون ایران و آمریکا ضمن نشان دادن اشتراک و افتراق آنها می‌تواند زمینه لازم برای برطرف نمودن چالش‌های حقوقی در مبارزه با پول‌شویی در ایران را فراهم نماید.

۱- پول‌شویی و اهمیت آن

مطالعه مسائل و پدیده‌های بین‌المللی از قدمت چندانی برخوردار نیست و شروع آن عمدتاً به نظم برآمده ناشی از پایان جنگ جهانی دوم بر می‌گردد؛ روابط بین دولت‌ها، روابط بین اشخاص و دولت‌ها و روابط تجاری و مالی و بین‌المللی و ... هر یک به تنهایی دنیایی وسیع از هنجارها و ناهنجاری‌ها را در بر می‌گیرد که مطالعه آنها را به تفکیک ضروری به نظر می‌رسد امروزه بطورخاص در حوزه روابط مالی و اقتصادی در عصر حاضر

نیز احتیاج کشورها، اشخاص و گروه‌ها به کالا و خدمات متنوع و محدودیت منابع داخلی؛ ضرورت تأمین نیازها را از منابع خارجی و بین‌المللی اجتناب‌ناپذیر نموده است (رادمنش، ۱۴۰۰: ۷۱-۸۰).

تراکنش‌ها یا فعالیت‌های مالی غیرمعمول، شرایط و فعالیت‌های غیرقابل قبولی هستند که نشان دهنده ارتباط احتمالی با پول‌شویی یا پنهان کردن عواید غیرقانونی هستند. یک تراکنش غیرمعمول یا عدم وجود دلایل واضح برای انجام معامله ممکن است نشان دهنده تلاش برای سوءاستفاده از محصول یا خدمات واحد متعهد برای پول‌شویی یا تأمین مالی تروریسم باشد. چراکه تراکنش‌های غیرمعمول مهم بعنوان معاملات مهمی هستند که خارج از روند عادی تجارت شرکت هستند یا به دلیل زمان‌بندی، اندازه یا ماهیت غیرعادی به نظر می‌رسند. تراکنش‌های غیرمعمول مهم یک شرکت می‌تواند مسائل پیچیده حسابداری و افشای صورت‌های مالی را ایجاد کند که می‌تواند خطرات تحریف با اهمیت را افزایش دهد (Lessambo, 2018: 239).

پول‌شویی فرآیند غیرقانونی به دست آوردن مقادیر زیادی پول است که توسط یک فعالیت مجرمانه، مانند قاچاق مواد مخدر یا تأمین مالی تروریسم، به نظر می‌رسد که از یک منبع قانونی به دست آمده است. پول حاصل از فعالیت مجرمانه کثیف تلقی می‌شود و این فرآیند آن را شستشو می‌کند تا تمیز به نظر برسد. پول‌شویی یک جرم مالی جدی است که توسط مجرمان یقه سفید و مجرمان سطح خیابان بطور یکسان بکار گرفته می‌شود. اکثر شرکت‌های مالی سیاست‌های ضد پول‌شویی برای کشف و جلوگیری از این فعالیت دارند. پول‌شویی برای سازمان‌های جنایی که می‌خواهند از پول‌های به دست آمده غیرقانونی بطور موثر استفاده کنند ضروری است. معامله با مقادیر زیاد پول نقد غیرقانونی ناکارآمد و خطرناک است. مجرمان به راهی برای سپرده‌گذاری پول در موسسات مالی قانونی نیاز دارند، اما تنها در صورتی می‌توانند این کار را انجام دهند که به نظر برسد از منابع قانونی آمده است (Chen, 2021). بعبارت دیگر می‌توان بیان داشت که پول‌شویی برای پنهان کردن منبع پول انجام می‌شود. در این جرم ابتدا پول و یا سود نامشروع به دستگاه مالی وارد می‌شود سپس با گردش حساب و چرخیدن پول در دست دیگران عمل عادی جلوه می‌کند پس از گذشت مدتی و با سیاست‌های خاصی پول‌ها دوباره به جای اولیه خود باز می‌گردند تا کسب درآمد غیرواقعی بروز نکند (Charis & Chatzinikolaou, 2018: 27-16).

از این‌رو می‌توان بیان داشت که «پول‌شویی» پدیده‌ای تازه و نو در ادبیات حقوقی نیست. شاید بتوان ادعا کرد که فعالیت‌ها و اقداماتی که برای تطهیر اموال به دست آمده از جرم، صورت می‌گیرد، تاریخی به قدمت تاریخ ارتکاب جرم دارد. بعبارت دیگر از زمانی که بشر ربودن مال غیر و سرقت را جرم دانسته است و یا با مفاهیمی مانند قاچاق کالا و بویژه مواد مخدر و اسلحه آشنا شده است و یا مفهوم تروریستی را شناخته و آن را جرم تلقی کرده است، پدیده «پول‌شویی» به وجود آمده است. با این حال در چگونگی رایج شدن آن بین پژوهشگران نظر واحدی وجود ندارد. برخی بر این عقیده‌اند که ریشه واژه پول‌شویی را باید در مالکیت مافیا

بر شبکه‌ای از رخت‌شوی خانه‌های ماشینی در ایالات متحده آمریکا در دهه ۱۹۳۰ جستجو کرد. در این سال کانگسترها، فعالیت گسترده‌ای در برخی از شهرهای آمریکا، همانند نیویورک آغاز کردند و از طریق ارتکاب جرائمی مانند اخاذی، فحشا، قاچاق مشروبات الکلی، پول‌های کلانی به دست می‌آوردند که لازم بود منشا این درآمدها را قانونی و مشروع قلمداد کنند و گفته شده است که شاید علت انتخاب عنوان «تطهیر» یا «شستشو» از همین جا نشأت گرفته است (میرمحمد صادقی، ۱۳۸۲: ۱۳۷-۱۳۵). ولی براساس نظر دیگر، علت انتخاب واژه «پول‌شویی» یا «تطهیر پول» برای این عمل آن است که این روند مثل یک شستشوی خانه یا ماشین لباسشویی که چرک و کثافت را از لباس‌ها جدا می‌کند عمل کرده و با جدا کردن کثافت از پول، یا هر مال دیگر ناشی از جرم، آن را پاک می‌سازد. برخی دیگر معتقدند که پول‌شویی (تطهیر پول) «بعنوان یک جنایت» دو دهه سابقه دارد و عملاً از دهه ۱۹۸۰ و اساساً در مورد قاچاق دارو جلب توجه نموده است (شهری، ۱۳۸۴: ۱۲۵). در سال‌های اخیر شاید بتوان یکی از زمان‌هایی را که فعالیت‌های زیادی برای پول-شویی در آن انجام گرفته است زمان تبدیل پول‌های اروپایی به واحد مشترک «یورو» دانست. طبیعی بود که با توجه به سیاست‌های پولی این کشورها و نظام بانکی به نسبت مطلوب آنها، پول‌های کلان باید منشا معلوم و قانونی می‌داشتند و ارائه پول‌های هنگفت برای تبدیل به «یورو» توسط برخی که از راه نامشروع به دست آورده بودند منجر به کشف منشا غیرقانونی آنها و یا در مواردی منجر به کشف باندهای قاچاق و یا گروه‌های تروریستی می‌گردید. بنابراین افراد سعی در تبدیل پول‌های خود به کالا و خرید اموال گوناگون بویژه اموال غیرمنقول نمودند آنچه همواره در بحث پول‌شوی حائز اهمیت فراوان است توجه به انواع آن می‌باشد.

۲- انواع مبادلات مشکوک و غیرمتعارف در قالب پول‌شویی

شیوه‌های پول‌شویی که از سوی مجرمین اتخاذ می‌شود با توجه به نوع جرم، ارزش مال، امکانات مجرم، سیستم اقتصادی و قوانین و مقررات کشوری که در آن جا پول تطهیر می‌شود و نظایر این‌ها متنوع و متفاوت است. از مهم‌ترین و معمولی‌ترین روش‌های پول‌شویی این است که پول‌شویان برای کاهش جلب توجه مجریان قانون به عملیات پولشویی، مقادیر زیادی پول نقد را به مقادیر کوچکی تبدیل نموده و یا بطور مستقیم در بانک سرمایه‌گذاری کرده و یا با آن ابزارهای مالی چون چک، سفته و غیره خریده و در مکان‌های دیگر سپرده‌گذاری می‌کنند (تصفیه پول) (اسعدی، ۱۳۸۲: ۲۲)، که دارای ابعاد و جنبه‌های مختلفی می‌باشد که در زیر به آنها پرداخته می‌شود.

۱-۲- پول شویی با استفاده از معاملات نقدی

- سپرده‌های نقدی غیرمعمول بزرگی که توسط یک فرد یا شرکتی که فعالیت‌های تجاری ظاهری آنها معمولاً توسط چک و سایر ابزارها ایجاد می‌شود، انجام می‌شود.

- افزایش قابل توجه سپرده‌های نقدی هر فرد یا کسب‌وکاری بدون دلیل آشکار، بویژه اگر این سپرده‌ها متعاقباً در مدت کوتاهی به خارج از حساب و یا به مقصدی که معمولاً با مشتری مرتبط نیست منتقل شود.

- مشتریانی که از طریق فیش‌های اعتباری متعدد وجه نقد را واریز می‌کنند بطوریکه مجموع هر سپرده قابل ذکر نیست، اما مجموع تمام اعتبارات قابل توجه است.

- حساب‌های شرکتی که معاملات آنها، اعم از سپرده‌ها و برداشت‌ها، به جای شکل‌های بدهکاری و اعتباری که معمولاً با عملیات تجاری مرتبط است (مانند چک، اعتبار اسنادی، برات و غیره) بصورت نقدی است.

- مشتریانی که دائماً برای پوشش درخواست‌های نقل و انتقال پول، پیش‌نویس‌های بانک‌ها یا سایر ابزارهای پولی قابل معامله و به راحتی قابل فروش، پول نقد می‌پردازند یا واریز می‌کنند.

- مشتریانی که به دنبال مبادله مقادیر زیادی از اسکناس‌های کم ارزش برای آن‌هایی هستند که ارزش بالاتری دارند.

- مبادله مکرر پول نقد به ارزهای دیگر؛

۶۲

- شعبه‌هایی که تراکنش‌های نقدی بسیار بیشتری نسبت به معمول دارند (آمار دفتر مرکزی انحرافات را در معاملات نقدی تشخیص می‌دهد).

- مشتریانی که سپرده آنها حاوی اسکناس‌های جعلی است.

- مشتریانی که مبالغ هنگفتی پول را به یا از مکان‌های خارج از کشور با ابزار پرداخت نقدی منتقل می‌کنند.

۲-۲- پول شویی با استفاده از حساب‌های بانکی

- مشتریانی که حساب‌های متعددی دارند و در شرایطی که مجموع اعتبارات زیاد باشد، به هریک از آنها وجه نقد پرداخت می‌کنند.

- هر فرد یا شرکتی که حساب‌اش عملاً هیچ فعالیت عادی بانکی یا تجاری شخصی را نشان نمی‌دهد؛ اما برای دریافت یا پرداخت مبالغ هنگفتی استفاده می‌شود که هیچ هدف یا رابطه آشکاری با صاحب حساب و یا کسب و کار او ندارد (مثلاً افزایش قابل توجهی در گردش مالی در یک حساب کاربری)؛

- عدم تمایل به ارائه اطلاعات عادی هنگام افتتاح حساب، ارائه اطلاعات حداقلی یا ساختگی یا در هنگام درخواست افتتاح حساب، ارائه اطلاعاتی که تأیید آن برای موسسه (بانک) دشوار یا گران است.

- مشتریانی که به نظر می‌رسد در چندین موسسه در یک محل حساب دارند، بویژه زمانی که بانک از فرآیند ادغام منظم این حساب‌ها قبل از درخواست برای انتقال وجوه مطلع است.
- تطبیق پرداخت‌ها با اعتبارات پرداخت شده بصورت نقدی در همان روز یا روز قبل؛
- پرداخت چک‌های بزرگ شخص ثالث به نفع مشتری؛
- برداشت‌های نقدی بزرگ از حسابی که قبلاً خاموش/ غیرفعال بوده است یا از حسابی که به تازگی اعتبار بزرگ غیرمنتظره‌ای را از خارج دریافت کرده است (حیدری، ۱۳۹۷: ۸۰).
- مشتریانی که با هم و بطور همزمان از باجه‌های جداگانه برای انجام معاملات بزرگ نقدی یا معاملات ارزی استفاده می‌کنند.
- استفاده بیشتر از تسهیلات سپرده امن و افزایش فعالیت افراد. استفاده از بسته‌های مهر و موم شده سپرده و برداشته شده؛
- اجتناب از تماس نمایندگان شرکت‌ها با شعبه؛
- افزایش قابل توجهی در سپرده‌های نقدی یا اسناد قابل معامله توسط یک شرکت حرفه‌ای، با استفاده از حساب‌های مشتری یا حساب‌های شرکت داخلی یا امانی، بویژه اگر سپرده‌ها به سرعت بین سایر حساب‌های مشتری، شرکت و امانت منتقل شود.
- مشتریانی که از ارائه اطلاعاتی امتناع می‌ورزند که در شرایط عادی مشتری را واجد شرایط دریافت اعتبار یا سایر خدمات بانکی می‌کند که ارزشمند تلقی می‌شوند.
- استفاده ناکافی از تسهیلات عادی بانکی (مانند اجتناب از تسهیلات با نرخ بهره بالا برای موجودی‌های بزرگ)؛ (Calle, 2020).

۶۳

۲-۳- پول‌شویی از طریق مبادلات مربوط به سرمایه‌گذاری

- خرید اوراق بهاداری که توسط موسسه در امان نگهداری می‌شود، در صورتی که باتوجه به جایگاه ظاهری مشتری این امر مناسب به نظر نمی‌رسد.
- درخواست مشتریان برای مدیریت سرمایه‌گذاری یا خدمات اداری (اعم از ارز خارجی یا اوراق بهادار) در صورتی که منبع وجوه نامشخص است یا با وضعیت ظاهری مشتری سازگار نیست.
- تسویه حساب‌های بزرگ یا غیرمعمول اوراق بهادار بصورت نقدی؛ و
- خرید و فروش اوراق بهادار بدون هدف قابل تشخیص یا در شرایطی که غیرعادی به نظر می‌رسد.
- پول‌شویی از طریق فعالیت بین‌المللی فراساحلی؛

- استفاده از اعتبار اسنادی و سایر روش‌های تأمین مالی تجارت برای جابجایی پول بین کشورهایی که چنین تجارتی با تجارت معمول مشتری سازگار نیست.
- ایجاد مانده‌های بزرگ، که با گردش مالی شناخته شده کسب‌وکار مشتری سازگار نیست، و متعاقباً انتقال به حساب (های) نگهداری شده در خارج از کشور؛
- نقل و انتقالات الکترونیکی غیرقابل توضیح توسط مشتریان، پیش‌نویس‌های ارز خارجی یا سایر اسناد قابل معامله که باید صادر شود.
- درخواست‌های مکرر برای صدور چک مسافرتی یا پیش‌نویس ارز خارجی یا سایر اسناد قابل معامله؛
- پرداخت مکرر چک‌های مسافرتی یا پیش‌نویس ارز خارجی بخصوص اگر از خارج از کشور باشد.
- چند نمونه از تراکنش‌های غیرعادی وجود دارد که ممکن است نشانه‌ای از پول‌شویی احتمالی باشد:
- معاملاتی که ارزش آنها با شغل حرفه‌ای و وضعیت مالی اعلام شده توسط مشتری مغایرت دارد.
- تحرکات غیرمنتظره در معاملات و مدیریت حساب؛
- تراکنش‌هایی که نوسانات قابل توجهی را از نظر حجم یا فراوانی تجارت مشتری نشان می‌دهد.
- سپرده‌ها و حواله‌های کوچکی که بلافاصله به حساب‌های سایر کشورها یا مناطق تخصیص داده می‌شود.
- معاملاتی که طبق استانداردهای پذیرفته شده تغییر ناگهانی و غیرموجه را در مقایسه با سابقه مشتری نشان می‌دهد.
- معاملاتی که میزان پیچیدگی و ریسک آنها با صلاحیت فنی مشتری مغایرت دارد.
- متناسب با ابعاد و جنبه‌های فوق می‌توان بیان داشت که در پیشگیری از پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم^۱، شناسایی تمام معاملات غیرعادی یا مشکوک، یعنی آن دسته از معاملات یا عملیاتی که با فعالیت‌های منظم مشتری ناسازگار است، ضروری است. حوزه انطباق بانک مسئول نظارت بر کلیه عملیات مشتریان برای شناسایی مواردی است که نشان‌دهنده احتمال پول‌شویی است. رویه‌ها باید نقل و انتقالاتی را که تراکنش‌های غیرقابل توجیه یا مشکوکی هستند که علائم هشدار دهنده اولیه را ایجاد می‌کنند، شناسایی کنند. یک سیستم مناسب پیشگیری از پول‌شویی باید تراکنش‌های مشکوک را براساس سوابق مشتری شناسایی کند، که نشان می‌دهد آیا مشتری فردی سیاسی است، آیا تغییر نام‌تعارفی در نام صاحب حساب صورت گرفته است یا اینکه آیا او حسابی در اماکن مرزی دارد یا خیر. هنگامی که اخطار ایجاد شد، افسر انطباق باید تجزیه و تحلیل کاملی را روی مشتری انجام دهد تا مشکوک بودن به پول‌شویی را تأیید کند. تجزیه و تحلیل شامل

^۱ Money laundering and terrorism financing

تأیید اسناد، عملیات و داده‌ها در مقایسه با اطلاعات موجود در سیستم خواهد بود. در این مرحله استفاده از داده‌های جمع‌آوری شده در فرآیند شناخت مشتری مفید است (Calle, 2020).

ارزیابی ریسک پول‌شویی طبق ماهیت خود شامل فیلتر کردن کلیه اطلاعات موجود به منظور شناسایی معاملات یا مشتریان مشکوک است. با توجه به پیچیدگی فرآیند پول‌شویی، واضح است که شناسایی معاملات مشکوک شامل مجموعه‌ای از اقدامات پیشگیرانه مختلف است. اگر مراحل پول‌شویی از منظر اجرای ارزیابی ریسک پول‌شویی نگرسته شود، مراحل قرار دادن و لایه‌بندی بیشترین ارتباط را در فرآیند تبدیل پول به شکل راحت‌تری از دارایی دارند. علیرغم تفاوت روش‌های پول‌شویی از نظر میزان پول‌شویی، قوانین مربوطه، وضعیت اقتصادی، بازار مالی، روش انتخابی عملیات (از طریق بخش مالی یا غیرمالی) و همچنین فرآیندی که پول کثیف از طریق آن می‌رود، خطر پول‌شویی را می‌توان به راحتی در طی این دو مرحله ارزیابی کرد، زیرا آنها فرصت‌های نامحدودی را برای انجام بررسی دقیق مشتری، یک محصول یا یک معامله ارائه می‌دهند. در مرحله اول، با قرار دادن پول در سیستم مالی یا تبدیل آن به شکل دیگری از دارایی‌ها، پول‌شویی‌ها از قبل تحت نظارت مشتری قرار می‌گیرند، یعنی استفاده از سیستم مبتنی بر ریسک. در مرحله دوم، وجوه نقد در یک یا چند حساب (در اختیار یک یا چند نفر) به منظور تکه‌تکه شدن مبالغ هنگفت و هدایت آن به اشخاص حقیقی یا حقوقی مختلف و تغییر شکل پول واریز می‌شود. فعالیت‌هایی که متعاقباً توسط قانون‌گذاران برای اهداف پیشگیری انجام می‌شود، یعنی شناسایی تراکنش‌های مشکوک یا غیرمنطقی، اغلب در مرحله لایه‌بندی روش‌های عملیاتی را تشکیل می‌دهند. از این منظر، به راحتی می‌توان نتیجه گرفت که شناسایی تراکنش‌های مشکوک در مرحله سوم پول‌شویی (مرحله ادغام) بسیار دشوار است (Cindori, 2013: 184-185).

دستورالعمل‌های اتحادیه اروپا در مورد جلوگیری از استفاده از سیستم مالی برای مقاصد پول‌شویی به وضوح سیر تحول تعریف تراکنش مشکوک را نشان می‌دهد. این دستورالعمل‌ها با تنظیم مبانی استراتژی پیشگیری برای مبارزه با پول‌شویی، نیاز به هماهنگ‌سازی و تعدیل قوانین ملی را تحمیل می‌کنند. در این زمینه، بر لزوم راه‌اندازی سیستم مبارزه با پول‌شویی با تکیه بر «رویکرد مبتنی بر ریسک»^۱ تأکید می‌شود که اهمیت معاملات مشکوک و برخورد با آنها را افزایش می‌دهد. اولین تلاش‌ها برای ایجاد چارچوبی برای اقدامات پیشگیرانه در زمینه مبارزه با پول‌شویی در دستورالعمل EC/308/91 انجام شد که اولین بار بود که اصطلاح «معامله مشکوک» را اگرچه بسیار ارتجاعی تعریف کرد. از آنجائیکه این تعریف از موسسات اعتباری و مالی برای بررسی هر معامله‌ای که ممکن است با پول‌شویی مرتبط باشد، می‌طلبید، محتوای این اصطلاح آشکارا

^۱ A risk-based approach

مبهم بود و لزوماً باید در سطح ملی مورد بازنگری قانونی قرار گیرد. باتوجه به اینکه بخشنامه اول صرفاً راهنمایی برای اقدام در سطح ملی بود، علیرغم تعریف بسیار ارتجاعی که از معاملات مشکوک ارائه کرد، به نوعی مبنایی برای اقدام پیشگیرانه ایجاد کرد. دستورالعمل EC/97/2001 در توسعه تعریف معاملات مشکوک بسیار فراتر نمی‌رود، اما مشاغل و موقعیت‌های مستقلی را شناسایی می‌کند که از تعهد گزارش معاملات مشکوک در موارد خاص معاف هستند. برخلاف دو دستورالعمل اول، دستورالعمل EC/60/2005 در مورد جلوگیری از استفاده از سیستم مالی به منظور پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم مبتنی بر ارزیابی ریسک است و از این‌رو به روشی کاملاً متفاوت به موضوع کشف تراکنش مشکوک می‌پردازد. بخشنامه سوم نقش جدیدی را به تراکنش‌های مشکوک اختصاص می‌دهد و آنها را (غیرمستقیم) بعنوان ستون فقرات پیشگیری از پول‌شویی از طریق یک سیستم مبتنی بر ریسک می‌بیند. در بخشنامه، اصطلاح معامله مشکوک بصورت تعریفی توضیح داده نشده است، اما در ماده ۲۰ (تعهدات گزارشی) «مستتر» است. این ماده در حالیکه تا حدی تعریف بخشنامه اول را تکرار می‌کند، مفهوم معاملات مشکوک را به معاملات پیچیده و غیرعادی بسط می‌دهد و مفهوم «مشکوک بودن» را مشخص و تشریح می‌کند. با همه این‌ها، تردیدی وجود ندارد که معاملات مشکوک برای راه‌اندازی سیستم پیشگیری از پول‌شویی مهم هستند، همانطور که در تعهد کلیه نهادها و اشخاص مشمول دستورالعمل سوم برای انجام بررسی‌های لازم از سوی مشتری منعکس شده است، که نشانه‌ای از یک رویکرد جدید مبتنی بر ریسک برای معاملات مشکوک است. منطق توسعه مشابه تراکنش‌های مشکوک را می‌توان در توصیه‌های FATF یافت. تغییرات قابل توجهی در ارزیابی ریسک را می‌توان در آخرین توصیه‌های بازنگری شده FATF در سال ۲۰۱۲ مشاهده کرد. هر دو بخش مالی و غیرمالی بطور فزاینده‌ای بر روی مناطق پرخطر متمرکز شده‌اند، در حالیکه اقدامات قابل اعمال برای مناطق کم‌خطر ساده‌تر و انعطاف‌پذیرتر می‌شوند (Cindori, 2013: 185-186).

مبادلات غیرقانونی معمولاً در بستری رخ می‌دهند که به آن «بازار سیاه» می‌گویند؛ بازار سیاه یک پلتفرم تراکنش فیزیکی یا مجازی است که در آن کالاها یا خدمات بصورت غیرقانونی مبادله می‌شوند. چیزی که بازار را «سیاه» می‌کند می‌تواند ماهیت غیرقانونی خود کالا و خدمات، ماهیت غیرقانونی معامله یا هر دو باشد. بعنوان مثال، در حالیکه نه خرید و نه فروش مواد غذایی غیرقانونی است، معامله زمانی وارد بازار سیاه می‌شود که کالای فروخته شده غیرقانونی باشد. و در حالیکه فروش همبرگر کاملاً قانونی است، وقتی یک رستوران تمام مالیات نقدی فروش اجباری معاملات خود را به دولت ایالتی پرداخت نمی‌کند، وارد بازار سیاه نیز شده است. بازارهای سیاه که بازارهای سایه نیز نامیده می‌شوند، زمانی ایجاد می‌شوند که مردم بخواهند کالاها یا خدماتی را مبادله کنند که توسط دولت‌ها ممنوع است. بازارهای سیاه داده‌های اقتصادی را منحرف

می‌کنند، زیرا معاملات ثبت نشده است. بازارهای سیاه همچنین زمانی به وجود می‌آیند که مردم نمی‌خواهند برای کالاها یا خدمات قانونی یا غیرقانونی مالیات پرداخت کنند (Fontinelle, 2021). از این رو کسانی که از طریق پول‌شویی به مبادلات مواد مخدر یا قاچاق کالا و ... می‌پردازند در واقع با اختلاط پول‌های آلوده مجدداً با قدرت بیش‌تری نهادی سالم و واقعی هر کشور را نشانه گرفته‌اند. دفتر مبارزه با جرائم و مواد مخدر سازمان ملل متحد می‌گوید: بین ۸۰۰ میلیارد تا ۲ تریلیون دلار از اقتصاد جهانی جهان (۲,۵٪ آن) هر ساله شسته می‌شود. مجرمان پشت پول‌شویی معمولاً مبالغی را برای فلزات گرانبها عوض می‌کردند، فاکتورهایی را که اشتباه گفته بودند و پول نقد را از طریق کازینوها شستشو می‌دادند. مقدار تخمینی پول شسته شده در سطح جهان طی یک سال ۲ تا ۵ درصد از تولید ناخالص داخلی جهانی یا ۸۰۰ میلیارد دلار - ۲ تریلیون دلار از طریق دلار فعلی است. به دلیل مخفی بودن پول‌شویی، تخمین مقدار کل پولی که از چرخه پول‌شویی عبور می‌کند دشوار است.

از آگوست ۲۰۱۷، ایران با نمره ۸,۶، بالاترین رتبه در بالای شاخص خطر مبارزه با پول‌شویی (AML) قرار دارد. افغانستان با امتیاز ۸,۳۸ در رده دوم قرار دارد، در حالیکه گینه بیسائو با ۸,۳۵ امتیاز سوم است. کارشناسان پیش‌بینی کردند که پول‌شویی با ارزش رمزنگاری شده (بعنوان مثال بیت کوین، اتریوم و سایر سکه‌های دیجیتال) در سال ۲۰۱۸ به ۱,۵ میلیارد دلار برسد. در ژوئن سال جاری، Trace Cipher، آژانس ۶۷ جمع‌آوری داده برای ارزش رمزپایه، گزارش داد که ۷۶۱ میلیون دلار قبلاً پول‌شویی شده است ارزش رمزنگاری شده این تقریباً سه برابر افزایش نسبت به سال ۲۰۱۷ بود، جائیکه فقط ۲۶۶ میلیون دلار پول‌شویی شده بود (CEO, GLAnalytic & President, 2018).

۳- پول‌شویی در ایران و آمریکا

پیش از قانون مبارزه با پول‌شویی، در حقوق ایران، قوانین و مقرراتی راجع به پول‌شویی یا تطهیر عواید ناشی از جرم وجود نداشت ولی راجع به عواید حاصل از جرم بطور پراکنده در قوانین ایران مواردی دیده می‌شود بعنوان مثال اصل ۴۹ قانون اساسی مصوب سال ۱۳۵۸، ماده ۸ قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ مصوب ۱۳۶۳، ماده ۲۸ قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۶۷ و قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷ که در این قوانین به تطهیر عواید حاصل از جرم اشاره‌ای نشده است. نمونه دیگر استرداد عواید نامشروع ناشی از جرم در قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷ به چشم می‌خورد. همچنین ماده (۶۲۲) قانون مجازات اسلامی، تحصیل، مخفی یا قبول نمودن و مورد معامله قرار دادن مال مسروقه را جرم و قابل مجازات دانسته است و در صورتی که مرتکب این کار را حرفه خود قرار داده باشد، حداکثر مجازات قانونی در حق وی اعمال می‌شود.

البته در سال ۱۳۷۰ قانون الحاق ایران به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روان‌گردان به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است که ماده (۳) این کنوانسیون، تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر را جرم شناخته و دول عضو را مکلف به رعایت این موضوع ساخته است. در سال ۱۳۸۱ در بخش‌نامه «پیشگیری از پول‌شویی در موسسات مالی»^۱، پول‌شویی اینگونه تعریف و تشریح شد:

- تحصیل و نگهداری یا استفاده از مال که بطور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم حاصل شده است.

- معاونت با شخص یا اشخاص دیگر به منظور.

- تبدیل یا انتقال مالی که بطور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم حاصل شده است یا قصد پنهان کردن یا تغییر شکل دادن منشأ غیرقانونی آن مال یا کمک به شخصی که در ارتکاب جرم دخالت داشته است به منظور جلوگیری از تعقیب کیفری.

- پنهان کردن یا تغییر شکل دادن ماهیت واقعی، منشأ، محل وقوع، نقل و انتقال، جابجایی یا مالکیت مالی که بطور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم حاصل شده است.

همچنین ماده (۱) لایحه پیشنهادی مبارزه با پول‌شویی در سال ۱۳۸۱ چنین مقرر می‌داشت: «جرم پول‌شویی عبارت است از هرگونه تبدیل یا تغییر یا نقل و انتقال یا پذیرش یا تملک دارایی یا منشأ غیرقانونی، بطور عمدی و یا علم به آن، برای قانونی جلوه دادن دارایی یاد شده».

در نهایت امر، ماده (۲) قانون مبارزه با پول‌شویی مصوب دوم بهمن ۱۳۸۶ مجلس شورای اسلامی، جرم پول‌شویی را چنین تعریف می‌کند: «الف- تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی با علم به اینکه بطور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده باشد.

ب- تبدیل یا مبادله با انتقال عواید به منظور پنهان کردن منشأ غیرقانونی آن با علم به اینکه بطور مستقیم یا غیرمستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده، یا کمک به مرتکب بنحویکه وی مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نگردد.

ج- اختفا یا پنهان کردن ماهیت واقعی منشأ، منبع و محل نقل و انتقال، جابجایی یا مالکیت عوایدی که بطور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد».

۱ این بخش‌نامه که توسط بانک مرکزی به موسسات مالی کشور ابلاغ گردیده است در جلسه ۹۸۷ شورای پول و اعتبار ۱۳۸۱/۰۸/۱۸ به تصویب رسیده است. این متن با الهام از مقررات کمیته بال در مورد شناسایی مشتری، روش افتتاح حساب برای مشتریان، عدم ارائه خدمات به مشتریان مشکوک و خودداری از انجام عملیات مشکوک، رهنمودهایی به سیستم بانکی کشور ایران داده است.

به نظر برخی از اقتصاددانان پول‌شویی ریشه در مالکیت مافیا بر شبکه‌ای از رختشوی‌خانه‌های ماشینی در ابتدای دهه ۱۹۳۰ در آمریکا دارد. طی این سال‌ها، همزمان با بحران اقتصادی آمریکا، دزدان و گانگسترها پول‌های کلان بدست آورده را از اخاذی، فحشاء، قاچاق مواد مخدر و مشروبات الکلی، کازینوها و قمارخانه‌ها که منشاء غیرقانونی داشتند به طریق مختلف مشروع و قانونی جلوه می‌دادند، یکی از راه‌های مشروعیت بخشیدن به این درآمدها، ایجاد کسب و کار و اشتغال برای عده‌ای از افراد بیکار جامعه بود که سرمایه‌گذاری در رختشوی‌خانه‌ها یکی از کارهایی بود که در جهت قانونی نشان دادن پول‌های نامشروع صورت گرفت، اما عده‌ای دیگر از کارشناسان اقتصادی و مالی عقیده دارند که انتساب منشاء پدیده پول‌شویی به گروه‌های گانگستری و مافیایی دهه ۱۹۳۰ نمی‌تواند واقعیت داشته باشد و رواج اصطلاح پول‌شویی را به جریان رسوایی سال ۱۹۷۳ واترگیت و حادثه خلیج خوک‌ها به نیکسون رئیس‌جمهور وقت آمریکا نسبت می‌دهند این واژه نخستین بار در سال ۱۹۸۲ در چارچوب روابط حقوقی و قضایی در دادگاهی در آمریکا مطرح گردید و از آن پس در سطح گسترده‌ای بکار گرفته شد و به اصطلاحی متداول در سراسر جهان تبدیل شد. به هر حال درخصوص پول‌شویی در آمریکا می‌توان بیان داشت که استقرار سیستم کنترل‌های داخلی برای نظارت دقیق و مستمر بر اجرای قانون؛ حصول اطمینان از اجرای دقیق قانون توسط مرجعی مستقل؛ انتصاب یکی از کارکنان بانک برای نظارت روزانه بر اجرای قانون در آمریکا بسیار حائز اهمیت است چراکه براساس موارد ۶۹ فوق، خزانه‌داری آمریکا از موسسات مالی می‌خواهد ضوابطی را برای نگهداری یا کنترل ارزهای مختلف نزد شرکت‌های آمریکایی و شرکت‌های وابسته به آنها، اتباع آمریکایی یا شرکت‌های خارجی تدوین کنند. طبق این قانون، موسسات مالی مکلفند سوابق هویتی آن دسته از مشتریانی را که اسناد پولی بویژه چک مسافرتی، حواله و ... و با مبالغی بین سه تا ده هزار دلار خریداری می‌کنند، به مدت پنج سال نگهداری کنند. قانون فوق بانک‌ها و موسسات مالی را ملزم به ارائه پنج نوع گزارش می‌کند:

الف- فرم گزارش معاملات نقدی، گزارش‌های فوق‌ناظر بر هرگونه سپرده‌گذاری، واریز و برداشت، تسعیر ارز و سایر پرداخت‌ها یا انتقال به موسسه مالی یا از موسسه مالی، بیش از مبلغ ده هزار دلار، یا آن دسته از معاملات مرتبطی که به دفعات یا به نمایندگی برای یک شخص صورت گرفته و مجموع این معاملات بیش از ده هزار دلار باشد.

ب- فرم گمرکی در مورد نقل و انتقال فیزیکی یا توسط پست یا حمل بوسیله کشتی در صورتی که معامله انجام شده به یک باره یا به دفعات بیش از ده هزار دلار باشد؛

ج- فرم وزارت خزانه‌داری برای اشخاص و موسسات مالی که در یک یا چند بانک در کشورهای خارجی دارای حساب می‌باشند؛

د- بانک‌ها همچنین باید فرم گزارش عملیات مشکوک را برای هرگونه عملیات مشکوک تکمیل کنند؛

ه- فرم مخصوص مشتری‌های که از تکمیل گزارش معاملات نقدی معاف هستند.

به موجب قانون رازداری، بانک‌ها موظفند تا سوابق متعددی را نگهداری کنند. از جمله: اولاً، سوابق مربوط به خرید و فروش نقدی، چک، حواله پولی و چک‌های مسافرتی با مبالغی بین سه تا ده هزار دلار، متضمن اطلاعات هویتی و شناسایی خریداران؛ سوابق مربوط به انتقال سه هزار دلار یا بیشتر، وقتی که بانک، حواله کننده یا دریافت کننده وجه است؛ سوابق آن دسته از اشخاص یا معاملاتی که معاف از گزارش‌دهی شده‌اند؛ وزارتخانه‌ها و نهادهای دولتی، شرکت‌هایی که مالکیت آنها متعلق به چند ایالت است و از ناحیه دولت فعالیت می‌کنند، شرکت‌های پذیرفته شده در بورس نیویورک و سایر بورس‌ها مشمول معافیت می‌شوند ثانیاً، در سال ۱۹۸۶ کنگره آمریکا برای رفع نقایص قانون فوق، قانون جدیدی تحت عنوان مبارزه با پول‌شویی تصویب کرد. در این قانون، پول‌شویی جرم تلقی شد. این قانون شامل چهار جرم است:

۱) شستشوی اسناد پولی؛ اقدام آگاهانه شخص در انجام معاملات مالی (هر نوع سپرده‌گذاری، برداشت، نقل یا تبدیل مال به و یا از طریق موسسات مالی) با استفاده از عواید حاصل از یک عمل مجرمانه؛ نقل و انتقال بین‌المللی عواید حاصل از جرم، شامل نقل و انتقال الکترونیکی پول یا اسناد پولی به داخل و خارج از کشور؛

۲) معاملاتی که به پیشنهاد و اذن مقامات قضایی برای پیگرد معاملات قانونی مجرمان بصورتی ترتیب داده می‌شود. اگر فرد مظنون معامله فوق را بپذیرد و آن را انجام دهد و یا عملیات اجرایی را آغاز کند مرتکب جرم می‌شود؛

۳) وصول/ قبض مال حاصل از عواید جرم خاص که شخص با استفاده از عواید حاصل از عملیات مجرمانه مبادرت به انجام معاملات مالی بیش از مبلغ ده هزار دلار می‌کند.

۴) در زمان ریاست جمهوری جرج بوش نیز قانون پاتریوت تصویب شد، طبق این قانون، موسسات خارجی در صورتی که حساب پرداختی بین بانکی در موسسات مالی و یا سایر نهادهای مالی نگهداری کنند؛ ملزم به گزارش‌دهی هستند.

به هر حال در جمع‌بندی از بحث پول‌شویی در ایران و آمریکا می‌توان بیان داشت که در حال حاضر رشد اقتصادی و رونق بازارهای مالی و همچنین تغییر و تحولات پولی و رشد اقتصادی در کشورهای اروپایی باعث گسترش جرائم سازمان یافته مانند سرقت، قاچاق مواد مخدر، آدم‌ربایی و دیگر اعمال خلاف شده است. سازمان‌های به وجود آمده، کلیه عملیات خلاف سودآور را نشانه رفته‌اند و یکی از فعالیت‌های مهم این سازمان‌ها پول‌شویی می‌باشد. پول‌شویی فعالیت غیرقانونی می‌باشد که طی آن درآمد و سود ناشی از اعمال خلاف وارد چرخه اقتصاد شده و مشروعیت قانونی می‌یابد. باتوجه به اثر مهلک و با اهمیت پول‌شویی بر سلامت اقتصاد، لازم است توجه بیشتری به راه‌های مقابله با آن مبذول کرد و مقررات مفصل‌تری در این

زمینه تدوین نمود و از آنجا که پول‌شویی ماهیتی فراملی دارد مقابله با آن نیز مستلزم تلاش و همکاری‌های بین‌المللی خواهد بود و باتوجه به آثار سوء پول‌شویی بر بدنه اقتصاد سالم و زیان‌ها و تبعات ناشی از آن شناخت و شناسایی زوایای آن برای مدیران اقتصادی و بانکی و قانونگذاری و مقامات قضایی و انتظامی ضروری به نظر می‌رسد و در این راستا اولین سازمان در جهت وضع قوانین ویژه در مورد پول‌شویی در سال ۱۹۸۹ توسط گروه هفت تحت عنوان FATF تأمین گردید. تعریف پول‌شویی تعاریف گوناگونی از واژه پول‌شویی شده است ولی در کل می‌توان گفت که پول کثیف (Dirty Money) و نامشروع در چرخه مبادلات قرار گرفته تا پس از عبور از این چرخه، قانونی، تمیز و مشروع جلوه نماید. در پیش‌نویس ماده (۱) اتحادیه اروپایی تعریف پول‌شویی عبارت است از: فرآیندی که طی آن خلافکاران و صاحبان دارایی‌های غیرقانونی بگونه‌ای عمل می‌کنند که نشان دهند پولی را که خرج می‌کنند. در واقع متعلق به خود آنهاست و از راه قانونی بدست آمده است بعبارت دیگر پول‌شویی هرگونه تبدیل و انتقال مال به منظور مخفی کردن و تغییر در مال مورد نظر با علم به اینکه چنین مالی از یک جرم کیفری حاصل شده است، می‌باشد. البته باید توجه داشت که پول‌شویی جرمی چندبعدی است که علاوه بر بعد قضایی در ابعاد اخلاقی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی نیز تأثیر دارد. سازمان FATF پول‌شویی (تطهیر پول) را، هرگونه عملیاتی که در راستای پنهان‌سازی و ایجاد عدم شفافیت در ارتباط با منشاء درآمد و ثروت کسب شده توسط اشخاص حقیقی و حقوقی ۷۱ در جهت مشروعیت بخشیدن به این درآمدهای نامشروع صورت می‌گیرد، را تعریف می‌کند.

یکی از وظایف عمده FATF ارائه سفارشات و توصیه‌های لازم به کشورهای عضو این پیمان به منظور گسترش تدابیر موثر بر علیه برنامه‌های مربوط به پول‌شویی می‌باشد. گروه FATF، ۲۹ کشور که مرکزیت مالی قاره‌های اروپا، شمال و جنوب آمریکا و آسیا را بعهده دارند، به انضمام کمیسیون اقتصادی اروپا و شورای همکاری خلیج فارس را در بر می‌گیرد. FATF در زمینه با مقابله پدیده پول‌شویی با سایر نهادهای بین‌المللی نیز بطور نزدیک همکاری می‌کند و گرچه دبیرکل آن از سوی سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه تعیین می‌شود ولی بخشی از این سازمان محسوب نمی‌شود. به هر حال، تلاش‌های OECD و FATF مکمل یکدیگر تلقی می‌شود و این دو سازمان بویژه در خصوص مسائل مربوط به رشوه‌خواری، فساد مالی و عملکرد نظام‌های مالی بین‌المللی اتفاق نظر دارند و دبیران کل این سازمان پیرامون مسائل گوناگون با یکدیگر مشورت و تبادل نظر می‌کنند.

۴- وجه افتراق بین قانون پول‌شویی ایران و آمریکا

الف- در قانون ایران قصد ارتکاب جرم بطور واضح و صریح بیان نشده است و مستتر می‌باشد که ما باید از علم به جرائم منشا قصد را هم استنباط کنیم.

ب- اما در قانون ایالات متحده آمریکا در ماده (۱) تبصره ۲ به صراحت از واژه **Intent** به معنای قصد استفاده شده است که به مبنای قصد انجام دادن رفتار یا فعل منتهی به پول‌شویی را بیان می‌کند.

ج- در تبصره ۲ بخش الف ماده (۱) حتی برای اجتناب از عدم ارائه تراکنش‌های مالی فرد مرتکب، مجازات سنگینی در نظر گرفته شده است که شامل حبس ۲۰ سال یا جزای نقدی یا گاهاً هر دو مجازات می‌شود؛ اما در بندهای مختلف ماده (۱) ایران از همه نوع پرداخت و دریافتی تعریف ذکر شده است اما مجازات مشخصی برای آن تدوین نشده است.

د- همانطور که می‌دانید و از اسم آن هم پیداست در ایالات متحده آمریکا چون همه مردم بصورت ایالتی و فدرالی زندگی می‌کند انتقال عواید پول‌شویی از یک ایالت به یک ایالت دیگر از مکانی به مکان دیگر مورد توجه کامل قانونگذار قرار گرفته است؛ اما در بند ۷ ماده (۷) مکرر صرفاً بیان شده است که به اطلاع مقام قضایی برسد و بیان نشده که این انتقال ممنوع است یا نیست.

ه- در قانون ایران جرم پول‌شویی را مطرح کرده است ولی اگر رفتاری که فرد مرتکب انجام می‌دهد اگر پول‌شویی قلمداد نشود نسبت به همان رفتار مستقل اگر قانون جرم‌انگاری کرده باشد به مجازات مستقل همان جرم محکوم می‌شود؛ اما در آمریکا صرفاً به جرم پول‌شویی و انواع راه‌های رسیدن به جرم پول‌شویی فقط بیان شده است.

و) در قانون ایران رسیدگی و نظارت بر جرم پول‌شویی بعهده شورای عالی پیشگیری از پول‌شویی قرار نهاده شده است؛ اما در ایالات متحده آمریکا هر فدرال یا ایالتی مستقلاً می‌تواند به این جرم رسیدگی کند. همچنین اگر فردی آمریکایی مرتکب جرم پول‌شویی شود ولی به خارج از این کشور برود برای رسیدگی به جرم او به همان ایالت یا خود کشور آمریکا مسترد شود. در حالیکه در قانون کشور ایران صحبتی از این موضوع اصلاً به میان نیامده است.

ز- در قانون آمریکا گستره وسیعی برای این جرم در نظر گرفته شده است و مواد قانونی بسیاری از جرائم مختلف را که شخص توسط آن رفتارها مرتکب جرم پول‌شویی می‌شود را آورده و در کنار قانون پول‌شویی قرار داده است و می‌توان گفت قائل به تفسیر موسع شده‌اند؛ اما در قانون ایران فقط مصداق‌های، قاچاق کالا و ارز، مواد مخدر، قاچاق انسان و انواع معاملات نام برده شده است و می‌توان گفت قائل به تفسیر مضیق شده است.

ح) در قانون پول‌شویی آمریکا بیان شده است که افراد خارجی مرتکب پول‌شویی در همان منطقه ارتكابی صلاحیت قضایی در مورد آنها اعمال می‌شود که این موضوع در قانون ایران پیش‌بینی نشده است. فقط از واژه هرکس استفاده شده که منظور هم اشخاص حقیقی است هم اشخاص حقوقی. همچنین فقط در ماده (۱۲) قانون پول‌شویی ایران اشاره کوتاهی به توافقات شده است.

ط) در قانون آمریکا آمده است مجموعه‌ای از وزارت دادگستری، دادستان کل، وزارت خزانه‌داری و وزارت امنیت داخلی در صورت نقض رفتارهای ارتكابی و مواد قانونی اعمال نظر خواهند کرد. در صورتی که در قانون ایران دامنه دخالت نهادهای مربوطه بسیار گسترده‌تر و ما شاهد ردپایی از مجلس و قوه قضائیه و صنعت و معدن هستیم.

ی) در تبصره ۴ ماده (۹) ایران از جرائم سازمان یافته بصورت نسبی استفاده شده است اما به صراحت می‌توان گفت در قانون پول‌شویی آمریکا اکثر جرائم منشا پول‌شویی بصورت گسترده و سازمان یافته انجام می‌شود. ک) تمام جرائم مربوط به پول‌شویی به قانون آمریکا ضمیمه شده است و با دایره ارتكاب و شرایط و ضوابط مشخص تا راحت‌تر بتوانند تعیین تکلیف برای مرتکبین جرائم پول‌شویی انجام دهند. اما در کشور ما نامی از سایر جرائم برده نشده است فقط در ماده (۱۳) قانون پول‌شویی ایران از مباشرت و معاونت ... طبق موازین اسلامی سخن به میان آمده است.

۵- وجه تشابه قانون پول‌شویی در ایران و آمریکا

بطور کلی شباهت‌های نسبی زیادی را با تسامح می‌توان بین قانون پول‌شویی ایران و قانون پول‌شویی آمریکا بیان کرد که در زیر به مواردی از آنها اشاره می‌شود.

الف) در ماده (۱) قانون آمریکا و بندهای الف، ب، پ ماده (۲) ایران در هر دو کشور به بحث غیرقانونی بودن رفتار مرتکب یا مرتکبین، عواید و فعالیت‌های غیرقانونی و پنهان کردن جرم منشا اشاره شده است.

ب) در بخش الف ماده (۱) تبصره ۱ قانون آمریکا کاملاً شبیه به بند ب ماده (۲) قانون پول‌شویی ایران است که هر دو به یک موضوع اتفاق نظر دارند که همان پنهان کردن جرم منشا یا کتمان کردن جرم منشا که باعث بدست آمدن عواید غیرقانونی شده است.

ج) بند II از ماده (۱) آمریکا شبیه تبصره ۲ ماده (۲) قانون پول‌شویی ایران است که میزان ارزش عواید حاصله از جرم را بیان کرده است.

د) ماده (۲) قانون آمریکا با بندهای الف و ب ماده (۷) مکرر ارتباط دارد مبنی بر عدم انتقال و عوایدی حاصله از جرم از مکانی به مکان دیگر یا از حوزه‌ای به حوزه دیگر.

ه) قسمت ب ماده (۲) قانون آمریکا با بندهای الف و ب ماده (۲) قانون ایران شباهت دارد مبنی بر شیوه‌های انتقال و عواید حاصله از فعالیت‌های غیرقانونی.

و) قسمت II از ماده (۲) آمریکا با تبصره‌های ۲ و ۳ ماده (۲) قانون ایران که مبنی بر مجازات شدید، ضبط اموال است.

ز) قسمت I از ماده (۳) قانون آمریکا با تبصره‌های ۱ و ۲ ماده (۳) ایران شباهت دارد مبنی بر وجود جرم منشا در داخل یا خارج از کشور.

ح) قسمت ۳ از ماده (۳) قانون آمریکا با بند چ ماده (۱) قانون ایران که هر دو راجع به معاملات و عواید مشکوک در یک جایگاه هستند.

ط) قسمت ۴ از ماده (۴) با بند ب ماده (۱) ایران مبنی بر اینکه مال چیست و انواع اموال و امتیازات اسنادی و غیره تشابه دارند.

ی) در ماده (۷) قسمت A تبصره‌های ۱ و ۲ و ۳ و ۴ با تبصره ۲ ماده (۷) و بندهای آن کاملاً مطابقت دارند.

ک) ماده (۵) قانون آمریکا با بند ب ماده (۱) قانون ایران از نظر بررسی ابزارهای پولی مانند اسناد الکترونیکی و چک و اسناد تجاری و غیره با هم کاملاً مطابقت دارند.

ل) ماده (۹) قانون آمریکا با ماده (۳) قانون ایران و بند پ ماده (۱) قانون ایران بحث تأمین منابع مالی تروریسم و جرائم اقتصادی مطابقت دارد.

م) در قانون هر دو کشور به بحث نظارت بر تراکنش‌ها و گردش مالی مرتکبین اشاره شده است که در هر دو کشور جرم پول‌شویی را جزء جرائم مستمر قلمداد کرده است.

ن) در قانون هر دو کشور عواید حاصله از جرائم زیر بیان شده است: قاچاق کالا، مواد مخدر، حمل‌ونقل، و خرید و فروش کودکان.

س) هر دو قانون از جرم پول‌شویی تعریف کامل و واضحی ارائه نکرده‌اند و فقط طرق کسب عواید را که منتهی به پول‌شویی می‌شود بیان کرده‌اند.

ع) در قانون هر دو کشور اشاره به معاملات ظاهری و صوری شده است.

ف) در قانون هر دو کشور از واژه هرکس استفاده شده است که در متن قانون‌ها هم از اشخاص و هم از موسسات مختلف نام برده‌اند.

نتیجه‌گیری

پول‌شویی فرآیند مشروع جلوه دادن درآمدهای نامشروعی است که می‌تواند بطور غیرمستقیم باعث ترویج و تشدید جرائم در حوزه‌های مختلف شود. چراکه اگر امکان ورود این منابع مالی عظیم، به مجاری قانونی وجود نداشت. مجرمان را با مشکل بزرگ استفاده از این منابع مالی مواجه می‌کرد. سهولت انجام پول‌شویی در یک کشور نه تنها باعث ترویج جرائم شده بلکه، اصول و مبانی «تخصیص منابع» را در عرصه‌های مختلف اقتصادی دچار اختلال می‌سازد؛ و این هنگامی رخ می‌دهد که پول‌شویان وجوه نقد را بار دیگر در محلی که احتمال کشف و شناسایی آن کمتر باشد (نسبت به محلی که بازدهی بیشتری دارد) سرمایه‌گذاری می‌کنند. بعبارت دیگر، پول‌شویی خطر بی‌ثباتی ناشی از تخصیص نادرست منابع را - که خود حاصل فعالیت‌های مصنوعی و غیرواقعی دارایی‌هاست - افزایش می‌دهد. پول‌شویی در تمام عرصه‌ها، آثار زیان‌باری بر پیکره جامعه وارد می‌سازد و عدم مقابله با آن می‌تواند به نهادینه شدن این آثار در جامعه کمک کند.

از این‌رو با مطالعات انجام شده و تطبیق بین قوانین پول‌شویی در دو کشور آمریکا و ایران می‌توان استدلال نمود که در حوزه اشتراکات در حقوق داخلی دو کشور این پدیده مخرب بعنوان جرم، ممنوع اعلام شد و با توجه به اینکه پول‌شویی غالباً از طریق سیستم بانکی صورت می‌پذیرد و معمولاً طی سه مرحله استقرار، استتار و ادغام تحقق می‌یابد. دولت‌ها نیز با جرم‌انگاری این رفتار، از طریق نظارت و کنترل بر حسابات و ۷۵ خدمات بانکی و مالی، ابتدائاً به پیشگیری وضعی از این جرم پرداخته و برای مرتکبین این جرم، مجازات‌هایی در نظر گرفته‌اند که دولت‌های جمهوری اسلامی ایران و آمریکا نیز از این جمله‌اند؛ اما در حوزه آسیب‌شناسی قوانین دو کشور می‌توان بیان داشت که قوانین دو کشور در حوزه پول‌شویی بر وجود قوانین حمایتی، با ضمانت اجرایی بالا و هماهنگ با هنجارهای حقوق بین‌المللی بعنوان عنصر کلیدی تأکید دارند. بررسی‌ها نشان می‌دهد که توجه به تغییرات انجام شده در قوانین بین‌المللی در این راستا، ایجاد یک آئین‌نامه یا دستورالعملی برای تشخیص ابعاد و جلوگیری از ایجاد تشدد در رویه قضایی، تلاش در جهت ایجاد یک چارچوب حقوقی مناسب پول‌شویی، تضمین ضمانت اجرایی بالا در این نوع از قوانین، مشارکت دادن مردم و سازمان‌های مردم‌نهاد، تقویت سیاست جنایی قضایی و اجرایی، ضرورت نوعی سیاست جنایی اجرایی با مأموریت‌های پلیسی و کنترلی، بررسی ضرورت رسیدگی به جرائم پول‌شویی در دادگاه‌های حقوقی و کیفری بین‌المللی، همکاری قضات ملی و بین‌المللی و تلاش در راستای عمل به تمهیدات گروه اف.ای.تی.اف در این زمینه از مولفه‌های اصلی و ضروری در قوانین ایران و پاکستان در حوزه پول‌شویی می‌باشند.

نتیجه کسب شده این است که یک رابطه مستقیم میان قانون‌گذاری ناکارآمد و میزان پول‌شویی وجود دارد. یکی از مشوق‌های جدی پول‌شویی در ایران ناکارآمدی قوانین عرصه اقتصادی مانند قانون تجارت، قوانین

مالیاتی و مدنی است. یک مقایسه میان قوانین اقتصادی ایران و کشورهای پیشرفته نشان می‌دهد که قوانین ایران دست و پاگیر و همزمان نارسا است، فعالیت اقتصادی سالم را دشوار می‌کند و به کارآمدی و شفافیت آن هم کمکی نمی‌کند. منبع اصلی قوانین در ایران فقه و نگاه فقیهانه است که در طی قرن‌های گذشته فراهم آمده و محصول درک فقیهان عصر کهن می‌باشد. این منابع و قوانین منطبق با آن با مناسبات اقتصادی و اجتماعی امروز سازگاری ندارد و نمی‌تواند پاسخگویی و شفافیت نظام اقتصادی و نظام پولی و اعتباری را تضمین کند علاوه بر آن نهادهای نظارتی درونی که بعضاً خود به فساد آلوده شده‌اند نمی‌توانند، بر فساد گسترده اقتصادی و مدیریتی کشور نظارت و آن را محدود کنند.

ارائه پیشنهادات:

- به نظر می‌رسد ماده (۱) قانون پول‌شویی ایران بسیار وسیع و گسترده وارد شده است، بهتر بود به جای این همه تعریف و توضیح ماده را اختصاص داد به جرم مطلق پول‌شویی و در لوای آن به سایر جرائم هم اشاره کرد و مصداق‌های آن را بیان نمود.
- بهتر بود قانونگذار در ماده (۲) صراحتاً علم به انجام جرم پول‌شویی را بیان کند چون بسیاری از افراد که مرتکب این جرم می‌شوند خیلی موارد را نمی‌دانند که رفتار ارتكابی پول‌شویی است.
- در تبصره ۲ ماده (۲) اسناد مثبت به راحتی قابل نقل و انتقال به غیر هستند حتی جعل که به آسانی عنوان مجرمانه نه تنها از مرتکب از شخص ثالث جدا می‌شود.
- ماده (۴) بسیار ماده خوب و جامع و کاملی است چراکه شورای عالی پول‌شویی می‌تواند کنترل و نظارت بیشتری را اعمال کند.
- ماده پول‌شویی احراز و اطلاعات افرادی که مالک اموال هستند، خوب ما شاهد سوءاستفاده از کارت‌های تجاری و بازرگانی خیلی از افراد هستیم. جرائم بیشتر، مرتکبین بیشتر و ...
- نکته دیگری که مطرح می‌شود این است که باتوجه به پاره‌ای از مواد قانون پول‌شویی مصوب ۸۶ توسط اصلاحیه سال ۹۷ هنوز ما شاهد انجام و ارتكاب این جرم در سطح کلان هستیم. هرچند که لوایح ۴ گانه هم به قانون FATF ملحق شد آیا ما شاهد تأثیرات مهمی در مقابله با این جرم شده‌ایم یا خیر؟

فهرست منابع

فارسی:

- ۱- اسعدی، سیدحسین (۱۳۸۲)، «نقش فرآیند پول‌شویی و مصادره اموال در روند قاچاق مواد مخدر»، مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات همایش بین‌المللی مبارزه با پول‌شویی.
- ۲- چوبین، فرناش بهرام (۱۳۹۰)، «نگاهی کوتاه به جرم پول‌شویی»، ماهنامه دادرسی، ش ۸۷.
- ۳- حیدری، مسعود (۱۳۹۷)، «بررسی تطبیقی پول‌شویی در فقه، حقوق ایران و اسناد بین‌المللی»، پژوهشنامه تطبیقی حقوق اسلام و غرب، ش ۳.
- ۴- رادمنش، منصور (۱۴۰۰)، «بررسی سیاست تقنینی ایران و اسناد بین‌المللی در ارتباط با جرائم اقتصادی (با تاکید بر جرائم گمرکی و قاچاق کالا)»، مجله بین‌المللی پژوهش ملل، ش ۶۳.
- ۵- رادمنش، منصور (۱۳۹۹)، «بررسی تاثیر کرونا بر جرائم سایبری»، ششمین کنفرانس بین‌المللی مطالعات حقوقی و قضایی.
- ۶- شفیعی، سعیده و صبوری دیلمی، محمدحسن (۱۳۸۸)، «بررسی شیوه‌های مبارزه با پدیده پول‌شویی با تاکید بر راهکارهای مالیاتی»، فصلنامه پژوهشنامه مالیات، ش ۵.
- ۷- شهری، محمد (۱۳۸۴)، مجموعه تنقیح شده قوانین و مقررات حقوقی، تهران: نشر روزنامه رسمی کشور.
- ۸- موسوی مقدم، محمد (۱۳۸۱)، تطهیر درآمد ناشی از جرم، ج ۱، تهران: انتشارات رضوانی.
- ۹- میرمحمد صادقی، حسین (۱۳۸۲)، مسائل تحلیلی از حقوق قراردادهای در انگلستان، تهران: نشر میزان.

لاتین:

- 10- [Andrew Gage, President & CEO, GLAnalytics](https://glanalytics.ca/shocking-money-laundering-stats) (2018). 5 Shocking Money Laundering Stats & Facts To Remember, <https://glanalytics.ca/shocking-money-laundering-stats>.
- 11- Calle, J.P. (2020). How to identify unusual or suspicious transactions. Retrieved from: <https://www.piranirisk.com/blog/how-to-identify-unusual-or-suspicious-transactions>.
- 12- Chen, J. (2021). Money Laundering. Investopedia. Retrieved from: <https://www.investopedia.com/terms/m/moneylaundering.asp>
- 13- Cindori, S. (2013). Money laundering: correlation between risk assessment and suspicious transactions. *Financial Theory & Practice*, 37(2), 181-206.
- 14- Fontinelle, A. (2021). What Is the Black Market? Investopedia. Retrieved from: <https://www.investopedia.com/articles/economics/12/mechanics-black-market.asp>
- 15- Lessambo, F. I. (2018). Significant Unusual Transactions. In *Auditing, Assurance Services, and Forensics* (pp. 239-245). Palgrave Macmillan, Cham.

16- Deniozos, Nikolaos & Vlados, Charis & Chatzinikolaou, Dimos. (2018). Corruption as form of economic crime and government effectiveness. International Conference of Development and Economy.

